

Geloven en gedenken

Jezus Sirach 41: 1-4 en 10-13
Laatdienst 1 november 2015

Voorganger: Gonny Loman

Serie: Geloven anno nu

gedenken is bevrijding, vergeten is ballingschap

Inleiding

November, het is de maand waarin de duisternis zich uitbreidt. De dagen worden snel korter, er lijkt meer duisternis te zijn dan licht. Vanouds zijn 1 en 2 november in de katholieke traditie de dagen van herdenken, Allerheiligen en Allerzielen; het stil staan bij voortreffelijke voorbeelden en het herinneren en gedenken van gewone mensen die gemist worden.

In de serie *Geloven anno nu* heeft deze zondag als bijna vanzelfsprekend het thema Geloven en Gedenken meegekregen. Gedenken is al lang niet meer iets exclusiefs voor de kerken. Ik zag in de stad deze week overal aanplakbiljetten met de tekst: Voor wie steek jij een kaarsje aan? en ook overal zijn er monumentjes, er worden stille tochten gehouden, pas nog in Heerhugowaard

Er worden bij allerlei bijeenkomsten kaarsen en kaarsjes aangestoken. Ik vind het ontroerend om te zien hoe verdriet en verlies beleefd wordt, vorm krijgt, idealen en dromen levend gehouden worden, herinneringen opgehaald, in nieuw gekozen vormen, in oude rituelen.

'Gedenken is bevrijding, vergeten is ballingschap...'

Een oud motto de joodse traditie die weet heeft van verlies en ontheemding. Een motto dat het verdient levend te worden gehouden. Gedenken is meer dan herdenken, want gedenken doet een mens met het oog op de toekomst.

Overweging

Behüte mich Gott, Ontferm U God, over mij.

We zongen het als refrein bij de schrift en het gedicht van Judith Herzberg. Dood en verdriet, verlatenheid en eenzaamheid, elk mens kent het, niemand kan het ontlopen in zijn of haar leven. De een wordt er meer door getroffen dan de ander, maar het is onvermijdelijk verbonden met het leven. En ook wordt het leven omgeven door verschrikkingen. Zover onze ogen reiken storten steden in, wordt er geslagen en vermoord, drommen vluchtelingen op weg naar een beter leven, in bootjes, in treinen.

Maar van zondag tot zondag gedenken wij ook; al het goede dat gedaan wordt; de ongekende, onschatbare liefde, ontferming, onbaatzuchtigheid. Die mensen betonen aan elkaar, overal in de wereld. Dat gebeurt ook, tegen alle verschrikkingen in. Hoe zouden hemel en aarde anders nog bestaan, nog steeds.

Hoe die werkt, de tegenkracht van 'al het goede dat gedaan wordt'? Die werkt als zout der aarde, die gaat de weg van het zaad in de grond. Die is als iemand die stáát oog in oog met alle verschrikkingen, maar staande blijft, in tranen, maar ongebroken – of valt en breekt en dan nog hoopt op al het goede dat gedaan wordt.

Zulke mensen kent vast ieder van ons, mensen waaraan we ons spiegelen. Heiligen? Of juist gewone mensen, mensen die in stilte in de luwte doen wat gedaan moet worden. Ook onder de mensen die er niet meer zijn, in grote of kleine kring, zijn er zulke voorbeelden.

Hier gedenken we onze dierbaren, die we missen, maar nog zo dicht bij zijn, wiens uitspraken we nog kennen en hun liefde nog voelen ook al zijn ze gestorven. Hier gedenken we grote voorbeelden, die inspireren, nog steeds. Al die kaarsjes die hier branden, ze vertellen een verhaal.

Gedenken gebeurt al lang niet mee alleen in kerken. Ik denk aan de stille tochten in Heerhugowaard voor de twee dode kinderen.

Ik denk aan de zomer van vorig jaar, toen de slachtoffers van de MH17 terug kwamen in Nederland.

'Zo rouwt een natie; van chaos naar ceremonie, naar iets daartussen in', schreef NRC redacteur Thomas van Veen over de televisieuitzending van de plechtigheid waarin de 'orde van de wereld hersteld' werd, zoals de kop boven zijn artikel luidde.

Wat miljoenen zagen was een ritueel. Een ritueel dat een verdelgingswal op werpt tegen het geweld, de onrede, de onmacht die de werkelijkheid maar al te vaak bezielt, en volgens sommigen zelfs van nature bezielt.

Die ceremonie in Eindhoven, en later nog weer opnieuw, maar toen anders, in de RAI, bezwoer niet alleen de verschrikking van de oorlog in Oekraïne, het verlies van geliefden, op zo'n onvoorstelbare wijze, maar herstelde daaroverheen het vertrouwen in het bestaan, in het leven. De kracht die ze gaf stelpde het verdriet van het moment, ze ontkende het niet, maar gaf het vorm en het gaf ook de moed om door te leven, in de overtuiging dat het leven sterker zou blijken dan alle vernietiging. Zo reikt elk ceremonieel, elk ritueel, over zichzelf heen.

Pijn, verdriet, dood, verlies, het zijn emoties, ze hebben een vorm nodig om publiekelijk te kunnen bestaan en te worden gedeeld. Het zijn heel persoonlijke emoties, niemand rouwt hetzelfde, ieder moet daarin zijn/haar eigen weg vinden.

In de eigen zuivere beleving is ieder persoon per definitie alleen. De troost van de herkenning, steun en respons van anderen kan het gemoed, de ziel, alleen maar ontvangen zodra er een taal en een vorm gevonden is waarin het aller persoonlijkste van de een het hart van de ander bereikt.

De orde van het ritueel, (zoals alle kaarsjes die hier aan gestoken werden), de gebeden die klinken, het symboliseert de orde van de wereld, in het groot, maar ook in ieders eigen persoonlijke wereld.

Gedenken is Bevrijding, vergeten is Ballingschap. Ik betrap me er zelf steeds vaker op dat ik uitdrukkingen of handelingen van mijn overleden vader en moeder overneem en koester, zo houd ik ze levend. Zo zijn ze nog steeds een deel van mijn leven, ze zijn een belangrijk hoofdstuk in mijn levensverhaal. Ik leef anders, want de wereld is anders, maar er zijn waarden, universele waarden die ik heb meegekregen, mij eigen gemaakt.

Ik ben me er van bewust dat niet ieder positieve herinneringen heeft aan zijn of haar opvoeding, dat er ook veel leed is gezinnen, jarenlang heb ik gewerkt bij zulke beschadigde kinderen. Ook heb ik gezien dat zulke kinderen trouw blijven aan hun ouders, maar toch een andere weg kiezen. Je afkomst kun je niet verloochenen, maar hoe je er mee omgaat is een keuze. Ik heb bewondering voor hen die zo de geschiedenis keren zonder hun wortels te ontkennen; en ook dan nog met waardigheid hun ouders gedenken!

Dat is bevrijding.

Ook de bijbel worstelt met al deze tegenstrijdigheden; de verhalen, de profeten, de wijsheidsboeken, de psalmen, er is geen boek waar niet getwijfeld, geworsteld wordt. De woorden van Jeses Sirach mogen voor zichzelf spreken, ze zijn om te overdenken, net als het gedicht van Judith Herzberg, gebaseerd op kaagliederen uit de bijbel.

Lees ze nog een rustig over in de stilte.

Voor dat we zingen, bidden om Gods ontferming over onze levensweg, in het vertrouwen dat God draagt, en hoort. God, U zal ik ongezien vertrouwen...

Amen.